

будь ніколи раю У цім кривавім краю (ПТ-3Г, с. 52). Поезія складається з чотирьох віршів, кожний з яких починається повтором текстового фрагмента *Проходила по полю...* Трагічні символи передають агонію національного світу: блискучі ножі в серці Божої матері, розп'ята тінь її сина, її плач "сльозами" над даремною жертвою Христа. Немає спасителя в Україні. Божа матір знає, що чекає цей край у майбутньому. Пророчі слова «Скорбної матері» відгукнулись у майбутньому голодомором 1933, окупацією 1941-1944 рр., голодом 1946-1947 рр., Чорнобильською аварією 1986 р.

Отже, біблійна цитата в поетичній творчості Павла Тичини передусім засвідчує глибоку релігійність автора, його здатність звертатися до Бога, пам'ятати про нього навіть в період атеїстичної пропаганди. Водночас сакральне слово в досліджуваному поетичному дискурсі має виразну змістотворчу функцію. Зауважимо, що побутує воно найчастіше в громадянській ліриці. На нашу думку, це своєрідне прохання Господа про допомогу, про спасіння свого народу, а також звернення до українців із закликом мужньо витримувати усі соціальні негаразди, адже за страждання Бог дає достойну нагороду. Перспективою наших наукових розвідок стане аналіз біблійних цитат в інтимній ліриці Павла Тичини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранник Д. Х. Цитата // Українська мова : Енциклопедія [вид. 3-є, зі змінами і доповненнями] / Д. Х. Баранник. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. – С. 816;
2. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд Монографія / С. Я. Єрмоленко. – К. : НДІУ, 2007. – 444 с.
3. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / Переклад о. Івана Хоменка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 1992. – 352 с.
4. Словник української мови / [гол. ред І. К. Білодід]. – Т. 1 – 11. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.
5. Сулима В. Біблія і українська література : Навчальний посібник / В. Сулима. – К. : Освіта, 1998 – 399 с.
6. Тичина П. Золотий гомін / П. Тичина. – К. : Криниця, 2008 – 608с.

Балицька Л.

Науковий керівник – доц. Заборна М. С.

СОЦІОПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ВІТАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Вітання – важливий інструмент соціалізації та елемент етикету. Воно є компонентом комунікації й реалізується у висловленнях, що виступають цілеспрямованими мовленнєвими діями. Тому є підстави для кваліфікації вітання як мовленнєвого акту та його розгляду в контексті прагмалінгвістики.

У цій площині вітання визначається як декларативний мовленнєвий акт, що реалізується з метою встановлення контакту між учасниками спілкування й виражається спеціалізованими та стандартизованими мовними формулами. Наприклад: *Доброго дня! Добрий вечір! Привіт!*

Успішність реалізації мовленнєвого акту значно залежить від комунікативних ситуацій, де він актуалізується. Вагомим чинником мовленнєвої ситуації виступає атмосфера спілкування, яку Бацевич Ф. С. визначає як «лінгво-психо-соціокогнітивні стосунки учасників комунікативного акту» [1, с. 237].

Атмосфера спілкування вивчається соціолінгвістикою – наукою, що вивчає проблеми, пов'язані із соціальною природою мови. В цій площині виділяються такі суспільні чинники атмосфери спілкування:

а) обставини, в яких відбувається спілкування (місце, час, події, тривалість спілкування, кількість учасників);

б) стани, в яких перебувають учасники спілкування (емоційний, психологічний, фізичний; типи характерів тих, хто спілкується);

в) міжособистісні стосунки учасників спілкування (міра знайомства, психологічна сумісність чи несумісність, наявність чи відсутність спільних інтересів і т. д.);

г) соціальний, культурний, освітній, інші статуси комунікантів, їх вікові відмінності та життєвий досвід;

г) гендерний аспект, який пов'язаний із соціокультурними ролями чоловіка і жінки як особистостей.

Окреслені чинники впливають на добір мовних засобів для оформлення вітання в умовах конкретної комунікативної ситуації та визначають прагматичні різновиди вітання як мовленнєвого акту.

З огляду на обставини, в яких відбувається спілкування, можна виділити такі різновиди вітань:

1) нейтрально-побутове – вживається в повсякденному житті, характеризується тим, що може вживатися між добре знайомими, але частіше – між малознайомими людьми: *Добрий день! Доброго здоров'я! Здрастуйте! Доброго вечора! Вітаю! З неділею!* Наприклад:

Кайдаш з жінкою ввійшли у Довбишів двір. Недалеко од хати під грушею Мотря терла коноплі.

– *Добрідень, моя дитино! Боже помози!* – промовила Кайдашиха до Мотрі тоненьким голосом.

– *Доброго здоров'я! Спасибі!* – обізвалася Мотря з садка, і її руки не переставали ворухити мечик терниці (Нечуй-Левицький І.).

Або

– *Добрий день!* – сказала дівчина до сусідки, що заходила в будинок.

– *Доброго дня!* – відповіла та (приклад із життя).

У цьому випадку простежується нейтрально-побутове вітання, яке показує відмінність соціальних ролей учасників спілкування, стриманість у спілкуванні.

2) приватне – вживається між друзями, близькими та знайомими в невимушеній атмосфері: *Привіт! Хай! Здоров! Вітаннячко! Шануваннячко!* Наприклад:

– *Як життя, друже?* – спитав Юрій.

– *Привіт! Нормально, тільки от навчання замучило,* – відповів студент, відриваючи погляд від книжки.

– *А ти відпочинь, давно ж заслужив. Скільки я тебе знаю, ти завжди не дозволяв собі відпочивати* (приклад із життя).

Це приватне вітання, тому що комуніканти добре знайомі, близькі, на що вказує й звертання «*друже*».

3) службове – вживається між працівниками на роботі, стосунки між якими офіційні: *Добрий день! Доброго ранку! Здрастуйте!* Наприклад:

– *Добрий день, Іванно Петрівно!* – сказав усміхнений чоловік, що сидів за столом.

– *Добрий день!* – відповіла жінка, яка тільки що зайшла у кабінет.

– *Директор просив вас принести звіт про роботу.*

– *Так, я пам'ятаю про це, дякую* (приклад із життя).

4) професійно-марковане – вживається представниками однієї професії. Наприклад:

– *Бажаю здоров'я, товариші офіцери!* – вигукнув генерал.

– *Бажаємо здоров'я, товаришу генерале армії України!* – відповіли військові (приклад із життя).

5) суспільне – реалізується перед масами на святах, мітингах, зібраннях: *Вітаю! Доброго дня! Доброго дня всім добрим людям! Всім-всім добрий день!* Наприклад:

– *Доброго дня всім-всім, хто сьогодні завітав на наше свято Першого Дзвоника!* – голосно сказала школярка із мікрофоном (приклад із життя).

Вітання реалізується перед великою кількістю людей, тому воно суспільне.

6) побутово-господарське: *Дай, Боже, щастя! Боже, помози! Боже, помагай!* Наприклад:

– *Боже помагай!* – тієї ж миті привітався Варварчук із Кейваном і ступив у скошену траву під горіхом.

Кейван підвів голову в зеленому капелюсі, мовчки усміхнувся у вуса, закручені догори, й відповів:

– *Дякую. Боже, і вам помагай! Щось давно тебе не видів межі людьми, вояче...– казав Грицько, не відриваючись від роботи* (Матіос М.).

7) релігійне – вживається людьми, які сповідують певну релігію: *Слава Ісусу Христу! Христос воскрес! Христос народився! Дай, Боже, щастя!* Наприклад:

– *Слава Ісусу Христу!* – сказав священик, закінчивши літургію.

– **Слава навіки!** – відповіли всі присутні в церкві (приклад із життя).

Вітання релігійне, його вживають християни.

8) національно-марковане – між представниками однієї національності. Наприклад:

– **Слава Україні!** – пролунало над майданом Незалежності!

– **Героям слова!** – голосно відповіла мільйонна громада (приклад із життя).

Щодо гендерного аспекту, то варто зазначити, що мовні формули жінок і чоловіків відрізняються. «Чоловічі» вітання характеризуються стриманістю, лаконічністю. Інколи вітання чоловіків можуть бути фамільярними чи вульгаризованими. Наприклад:

Двері відчинилися, й до кімнати ввалився кремезний драб із круглою, мов більярдна куля, головою, а за ним ще двоє безманів, менших габаритами, але накачаних.

– **Здоров, братан!** – вигукнув драб, лясаючи мене по долоні (Мосс К.).

«Жіночі» вітання позначені більшою частотністю звертань та уживанням емоційно забарвлених лексем із пестливими суфіксами. Наприклад:

– **Привіт, Оленко!** – сказала дівчина, догнавши подругу!

– **О, привітик, Ірусику!** – відповіла та, здивувавшись, – *Ти звідки йдеши?* (приклад із життя).

На практиці багато з мовних формул вітань вживається в різних прагматичних різновидах, тому що часто вони виконують тотожні функції.

Вітання характеризуються тональністю, якою вони передаються, саме тональність показує емоційний та психологічний стан комунікантів. З огляду на психоемоційну характеристику учасників спілкування виділяють:

1) вітання високої тональності: *Дозвольте Вас привітати! Низький уклін Вам! Прийміть низький поклін! Кланяюсь вам!* Наприклад:

Дівчина вийшла на сцену шкільного актового залу. Вона вже давно не була школяркою, але школа залишила в її пам'яті багато сонячних спогадів.

– **Низький уклін вам, дорогі вчителі!** *Ми дуже раді сьогодні бути присутніми на цій зустрічі,* – сказала вона (приклад із життя).

2) вітання нейтральної тональності: *Доброго ранку! Добрий день! Доброго дня! Добрий вечір! Здрастуйте! Вітаю!* Наприклад:

– **Добрий день, Оксано Петрівно!** – сказала дівчина, підійшовши до жінки.

– **Добрий день, Лілю!** *Я так давно тебе не бачила,* – відповіла та (приклад із життя).

3) вітання фамільярної тональності: *Вечір добрий! Здоров будь! Добровечір! Привіт! Салют! Хай! Вітанячко! Шануваннячко!* Наприклад:

Карпо став за двором і сперся на ворота. Мотря вийшла з хати з глиняником у руках. Вона збиралася мазать червоною глиною припічок. Другий глиняник з білою глиною стояв коло порога.

– **Будь здорова, чорноброва!** – сказав Карпо, не здіймаючи бриля і легенько кивнувши головою.

– **Будь здоров, нечорнобровий!** – обізвалась Мотря (Нечуй-Левицький І.).

Важливо, що різні за тональністю вітання увиразнюються й диференціюються звертаннями, які є специфічними для кожної комунікативної ситуації. Наприклад:

– **Б'ю чолом тобі, витязю-Львово!**

– **Б'ю чолом вам, камінні левове!**

– **Уклін вам, завулки, проспекти, майдани!**

– **Уклін в'ім, братове-львів'яне** (приспів пісні «Чолом тобі, Львово», слова Богдана Стельмаха, музика Юрія Ількова).

Це вітання високої тональності, тому тут ми маємо і відповідні звертання, що характеризуються високою піднесеністю, урочистістю.

Загалом суспільні чинники передбачають який саме тип вітань має бути використаним у тій чи іншій ситуації. Однак відчувається брак конкретних досліджень, присвячених цій проблематиці, що відкриває перспективи для нових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: Монографія. – Львів: ПАІС, 2010. – 336 с.

2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С.Бацевич. – 2-ге видання, доп. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник. Видання 2-ге, виправлене і доповнене: — К.: Видавничий центр «Академія», 2006. — 464 с.

Ленько О.

Науковий керівник – проф. Струганець Л. В.

НОРМАТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ВСЕУКРАЇНСЬКИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕКАНАЛАХ

Одним із важливих елементів сучасного життя, який активно реагує на суспільні процеси і віддзеркалює їх, є засоби масової інформації (ЗМІ). Обов'язок ЗМІ – не лише пропагувати прогресивні ідеї, але й високу культуру мови. Проте, на жаль, досить часто ці вимоги не дотримуються. Щоб покращити ситуацію, яка склалася, потрібно перш за все виокремити коло проблем, що потребують вирішення. Це зумовлює **актуальність** нашого дослідження. **Метою** нашої розвідки є аналіз рівня дотримання норм сучасної української мови на всеукраїнських та регіональних телеканалах.

Питання нормативності мови на телебаченні не є новим. Специфіку мови телебачення, історичні, функціональні та методологічні аспекти його розвитку досліджували такі науковці: О. Я. Гоян, І. М. Прожогіна, В. В. Гоян, О. О. Беляков, С. К. Богдан, В. Г. Дончик, Т. В. Федорів, Ю. Г. Шаповал, Л. М. Городенко, Н. А. Гусак, Г. О. Денискіна, Н. Д. Іванова, Т. Ф. Іванова, М. М. Назаров, М. В. Малий, Н. А. Нікітіна, О. В. Семенова, О. М. Костюк, Т. М. Локоть, Л. Д. Поліщук, О. Ю. Скороходова, В. І. Шкляр, А. В. Яковець, Л. І. Конюхова [3]. Крім цього, можна виділити праці західних теоретиків масової комунікації: Р. Барта, Б. Бегдікієна, Ж. Бодрійєра, Дж. Гербнера, М. Горкгаймаера, Ст. Холла, Дж. Лалла, Г. Лассвела, М. Маклюєна та ін.

Як всі інші види людської діяльності, телекомунікація має свої особливості, чи не найголовнішою з яких є просторово-часова комунікативна ситуація, за якої учасники, користуючись мовою звуко-зорових образів, перебувають у символічному контакті, зв'язку. І. Я. Заліпська виділяє три типи телекомунікації: лінійний (монолог), інтерактивний (діалог) і трансакційний (полілог); вирізняє декілька видів спілкування: студійна робота одного ведучого, спілкування між ведучими та гостями студії, спілкування із додзвонювачами, спілкування через смс-повідомлення [3].

З грудня 2014 до квітня 2015 ми проводили дослідження рівня мовної культури у телепрограмах. Джерельною базою слугувала усна мова усіх учасників телекомунікації таких всеукраїнських телеканалів, як “1+1”, “Еспресо TV”, “СТБ”, “Україна”, “Інтер”, “Перший національний”, “5 канал”, “М-1”, а також регіональних телеканалів (зокрема у Тернопільській області): “TV - 4”, “ТТБ” та “ІНТБ”. Було охоплено близько сорока телепрограм різних типів: інформаційні (“ТСН”, “ТСН. Особливе” на “1+1”, “Вікна-Новини” на “СТБ”, “Новини” на “Інтері”, “Провінційні вісті” на “TV-4”, “Вісті ТТБ” на “ТТБ”), інформаційно-аналітичні (“Перша шпальта” та “Перша студія” на “Першому національному”, “Межа правди” та “Соло” на “TV-4”, “Зона ризику” на “ТТБ”), інформаційно-розважальні (“Сніданок з “1+1” на “1+1”, “Зважені та щасливі 4”, “Танцюють всі 7”, “Х-фактор 5” на “СТБ”, “Ранок” на “Інтері”, “Старт-Up Show з NESCAFE 3В1” на “М-1”, “Детанж” на “TV-4”, “3 голови до п'ят” та “Арт-терія” на “ІНТБ”).

Для аналізу мовної культури обрали таку категорію, як нормативність мови, оскільки саме нормативності (правильності), за твердженням Н. Д. Бабич [1], підпорядковуються всі інші комунікативні ознаки: точність, логічність, багатство, різноманітність, чистота, доречність, достатність, ясність, виразність, емоційність. Визначальною особливістю нормативності (правильності) є дотримання норм, “історично усталених і соціально закріплених правил, обов'язкових для всіх носіїв літературної мови незалежно від соціальної, професійної, територіальної належності” [2, с. 6].

У процесі нашого дослідження рівня нормативності мови на телебаченні проаналізували дотримання мовних норм різних типів: орфоепічних, акцентуаційних, лексичних, граматичних та стилістичних.

Виявлено, що серед порушень **орфоепічних** норм найбільш частотними є такі: вимова голосних звуків на російській кшталт: рівень конкуренції зріс (замість **конкуренції**) (1+1, “Сніданок з “1+1”, 12.01.15, 07:17); чернігівчяни обурюються (замість **чернігівчани**) (Інтер,